

Катышуучунун коду
Код участника

Кыргыз Республикасынын
Билим берүү жана илим
министрлиги

Министерство
образования и науки
Кыргызской Республики

БИЛИМДИ БААЛОО ЖАНА ОКУТУУ УСУЛДАРЫ БОРБОРУ
ЦЕНТР ОЦЕНКИ В ОБРАЗОВАНИИ И МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ
CENTER FOR EDUCATIONAL ASSESSMENT AND TEACHING METHODS

Республикалык олимпиаданын III (облустук) этабы
III (областной) этап Республиканской олимпиады

Кыргыз тили жана адабияты

(кыргыз класстары үчүн)

Фамилиясы/ Фамилия		Аты/Имя	
Атасынын аты/ Отчество			
Мектеби/Школа		Айылы/ Село	
Району/Район		Шаары/ Город	
Облусу/Область			
Телефону/ Телефон			
Мугалими жөнүндө маалымат/ Сведения об учителе			
Мугалиминин ФАА/ ФИО учителя			

Нускама

Олимпиаданын жазуу туру кыргыз тили жана кыргыз адабияты боюнча тапшырмаларды камтыйт.

Тил тапшырмасын аткарууга 120 мүнөт (2 саат) жана адабий чыгармага карата пикир жазууга 120 мүнөт (2 саат) берилет. Ар бир тапшырма ар кандай балл менен бааланат.

Олимпиада тапшырмаларынын аткарылышынын башкы критерийи – өз алдынчалык. Бардык тапшырмалардын жооптору берилген дептердин ичиндеги атайын көрсөтүлгөн жерлерде бир ГАНА көк калемсап менен аткарылышы керек.

Конкурсанттарда кошумча материалдын (көркөм адабият тексттери, түрдүү сөздүктөр, окутуу-методикалык адабият, мобилдик байланыш каражаттары, компьютер ж.б.) болушуна жол БЕРИЛБЕЙТ. Олимпиадада телефон чалууларга жана социалдык тармактардагы коммуникацияга, олимпиада катышуучулары тарабынан тапшырмалардын талкууланышына жана орток аткарылышына тыюу салынат. Бул шарттар бузулганда окуучу олимпиада катышуучуларынын курамынан чыгарылат.

Тапшырмаларды орток аткаруу же көчүрүү фактылары байкалган иштер аткарылган тапшырмалардын сапаты жана санына карабастан нөл упай менен бааланат.

Тил тапшырмалары. Конкурсанттарга сунуш кылынган тил тапшырмалары тил илиминин бардык бөлүмдөрүн чагылдырат жана окуучулардын жөн гана билимге түз жетүүсүнө эмес, билимин чыгармачылык менен колдонуусуна жана сабактарда калыптандырылган (лексика, грамматика, пунктуация, окуу жана түшүнүү боюнча) жөндөмдөрдү көрсөтүп берүүсүнө багытталган.

Пикир. Пикир жазуу үчүн окуучуларга адабий тексттер сунуш кылынат. Жазылган иш бүтүн, ырааттуу, аягына чыккан текст болууга тийиш. Катышуучу

- бардык жагдайларды жана деталдарды эске алып, ырааттуу текст жазса;
- текстте берилген окуяларга, буюмдарга, каармандарга, кубулуштарга өз мамилесин туюндурса;
- жүйөлөрдү колдонуп, теманын формулировкасына таянып жана өз ойлорун тексттен, башка чыгармалардан, жеке тажрыйбасынан алынган мисалдар менен чагылдырып ой жүгүртсө,

жазылган иш жакшы деп эсептелет.

Тил жагынан катышуучу

- сөз байлыгын;
- грамматикалык конструкцияларды түрдүүчө колдоно билүү жөндөмдүүлүгүн;
- теориялык-адабий түшүнүктөргө (троп жана стилистикалык фигуралардын аттарына) ээ экенин көрсөтөт.

Иштин көлөмү эң аз дегенде 150 сөздү түзөт. Эгер иш кайра айтылган же көп бөлүгү кайра көчүрүлгөн комментарийсиз баштапкы тексттен гана турса, анда иш нөл упай менен бааланат.

Упай
Баллы

Катышуучунун коду
Код участника

Кыргыз тили жана адабияты боюнча облустук олимпиаданын тапшырмалары
(кыргыз класстары үчүн)

Кыргыз тили
Аткаруу убактысы: 120 мүнөт

Эскертүү: “Бир гана жооп жазгыла” деп көрсөтүлгөн учурларда бирден көп жооп жазылган болсо, биринчи жооп гана каралат!

1. Төмөнкү сүйлөмдөрдөгү асты сызылган сөздөргө маанилеш сөздөрдү жазгыла. (Жоопторду асты сызылган сөздөрдөн кийинки кашаалардын ичине жазгыла. Ар бир кашаанын ичине бир гана жооп жазгыла)

А) Дарыяхан бул укмуштуу жомоктун артын () билүүгө кызыкса да, Анархандын сөзүн жерге таштай албай, тамак жасоо үчүн сыртка чыгып кетти.

Б) Биринчи окуган бала мактаганы үчүн, “окуп көрөйүнчү” деген гана аваз () пайда болду менде.

В) Каары катуу кайнене канча кадалса да, келининин кылган-эткенинен эч кандай мүүн () таппады.

Г) Айрым болгон окуяларды сүрөттөп айтышып, уламдан-улам сөз дүкөнүн () кызытышты.

2. Төмөнкү сүйлөмдөгү асты сызылган сөзгө карама-каршы маанидеги сөздү жазгыла. “Эмес” деген сыяктуу терс формаларды колдонбогула! (Жоопту асты сызылган сөздөн кийинки кашаанын ичине жазгыла. Кашаанын ичине бир гана жооп жазгыла)

Баладан малды жуук көргөн бакыл () киши экенсиң.

3. Төмөнкү фразеологизмдердин маанисин чечмелеп бергиле.

А) Жоон моюн – _____

Б) Зыгыры кайноо – _____

В) Көзү каныгуу – _____

4. Төмөнкү сөздөрдү БИР сүйлөм менен түшүндүрүп бергиле.

А) Раритет – _____

Б) Бестселлер – _____

В) Реванш – _____

5. Төмөнкү тексттин тийиштүү жерлерине тыныш белгилерин койгула.

Эскертүү: Баш тамга жана кичине тамгаларды өзгөртпөгүлө!

Ар бир туура эмес коюлган тыныш белги үчүн тийиштүү балл кемитилет!

Бул тапшырманы аткарып жатканда, асты сызылган сөздөргө көңүл бурбагыла!

Алымдын баккан аты төртөө бири Шаңыянын тору жоргосу экинчиси Зуннахундун кара жоргосу калган экөө Керимахундуку. Төртөө тең атактуу жорголор болгондуктан күнүнө үч маалдан жем берүү алты маалдан чөп салуу эки маалдан жалгыздап жетелеп сугаруу кир жугузбай багуу Алым үчүн кыйын түйшүк болду. Кыйын да болсо эки айдан бери жакшылык үмүтүн көрөт күтөт бирок көздөгөн максаты жагынан эч бир жакшылык көрүнө элек. Көңүлүнө төтөп кылган Анархан менен ушул күнгө чейин сүйлөшө элек. Өткөн жума күнү гана Баккан аттарың үчүн рахмат бул сыяктуу адал кызматыңдан береке табарсың Алым деп айткан. Андан мурун ооз ачып сүйлөгөн эмес. Өзү оролтуп сөз айтууга ыңгайлуу учур да келген эмес. Керимахун эртели-кеч аттарды көргөндө Жарайсың Алым деп гана коёт. Башка сөз айтпайт айтууну каалабайт да. Ошондуктан эки айдан бери акы жөнүндө да сөз болбой келет.

Эми эмне кылуу керек? Малайлыктан эч нерсе чыкпачудай болуп бара жатат. Эгер мындан кетип үйгө барып келсем кандай болор эле? Бирок анда эмне кырмакчымын? деген сыяктуу калың ойдун тунгуюгунда отуруп эки ирет аны атынан чакырган Дарыяхандын үнүн да уккан жок. Жанына келип терең ойго чумуп отурганын карап турган Дарыяханды да байкабады.

Дарыяхан акырын артына келди да

Алым эмне болду? деп сурады.

Алым селт эте түштү да

Эч нерсе болгон жок деп жооп берди.

6. Жогорку тексттеги асты сызылган 4 (төрт) сөзгө морфологиялык талдоо жүргүзгүлө.

7. Төмөнкү тексттеги ТУУРА ЭМЕС жазылган сөздөрдү тапкыла жана алардын ТУУРАСЫН төмөндө берилген бош орундарга жазгыла.

Эскертүү: Туура жазылган сөздү туура эмес оңдоп салса, тийиштүү балл кемитилет!

Алар мурунку убактагы көргөн сулуу аялдарын, кыздарын ээстерине салып, ашык болгондорун сүрөттөшүп, акыркы сөздөрүн Гүлсараханга токтотуп жатышты. Анын сулуулугу, кыргыйча көз-карашы кожолордун көңлүнө бүлүк салды, кожолордун кээбири эмгиче үйлөнбөй, сүткө тийген күчүктөй урданышып жүргөндөрүнө ичинен арман кылышты. Кээси үйлөнбөй жүрүп каарыгандарына арман кылып, көздөрүнө жаш да алышты.

Кожолордун баардыгы эки үчтөн сүйлөшүп отурушуп, эң акыры “Аппак кожом бүгүн бек жигиттикине кимибизди эрчитип бараар экен” дегенге көчүштү. Алымдыкына барып сый көрүүдөн мурда, ичбей-жебей гана Гүлсараханды көрүп отурууга ашык болгон кожолор көп эле.

8. Төмөндөгү сүйлөмдө логикалык жактан ашыкча болгон сөз(дөр)дү көрсөткүлө.

Шекер айылындагы туптунук Күркүрөө суусу ташкындап ылдыйды көздөй агып жатты.

9. Байкем атка жеңил, тайга чак эмеспи, дароо чуркап жөнөдү.

А) Жогорудагы сүйлөм түзүлүшү боюнча татаал сүйлөмдүн кайсы түрүнө кирет?

Б) Жогорудагы сүйлөм мааниси боюнча татаал сүйлөмдүн кайсы түрүнө кирет?

В) Жогорудагы сүйлөмдүн тутумунда канча жөнөкөй сүйлөм бар?

Г) Жогорудагы сүйлөмдүн кайсынысы баш сүйлөм?

10. Ар бир тапшырма беш жуп сөздөн турат. Калың шрифт менен жазылган жуп эки сөздүн ортосундагы байланыштын үлгүсүн көрсөтүп турат. Ушул жуптагы сөздөрдүн ортосундагы байланышты аныктап, жооп варианттарынын ичинен дал ошондой байланышта болгон жуп сөздөрдү тандагыла. Тандаган жообуңардагы сөздөрдүн орун тартиби үлгүдөгү сөздөрдүкүндөй болушу керек.

1) күмүш : тиш

(А) кийме : тиш

(Б) алтын : тиш

(В) жалтырак : тиш

(Г) арзаныраак : тиш

2) жылуу : ысык

(А) ак : сары

(Б) ным : салкын

(В) көгүлтүр : көк

(Г) күлкүлүү : шайыр

11. Ар бир тапшырмада бош калтырылган жерлери бар сүйлөм(дөр) берилген. Төмөнкү төрт жооп вариантынын ичинен сүйлөмдөгү бош жерлерге мааниси жагынан көбүрөөк туура келгенин белгилегиле.

1) Анарбек тилдин келип чыгышы жөнүндөгү пикирлердин ичинен _____ позицияга кошулат, демек, анын ою боюнча, тил _____ жаралган.

- (А) материалисттик / коом менен бирге
- (Б) материалисттик / сыйкырдуу күч тарабынан
- (В) идеалисттик / табияттагы добуштардан улам
- (Г) идеалисттик / окумуштуулар түзгөн алфавиттен кийин

2) Биз аны “күн карама” дейбиз, _____.

- (А) себеби ал аябай жылдыздуу
- (Б) ошондуктан ага ишенүү кыйын
- (В) анткени ал ар дайым көңүлдүү
- (Г) тактап айтканда, аны баары жактырат

Баалоо:

- 1-тапшырмага 6 балл;
- 2-тапшырмага 1,5 балл;
- 3-тапшырмага 4,5 балл;
- 4-тапшырмага 3 балл;
- 5-тапшырмага 9,5 балл;
- 6-тапшырмага 3 балл;
- 7-тапшырмага 3 балл;
- 8-тапшырмага 1,5 балл;
- 9-тапшырмага 6 балл;
- 10-тапшырмага 1 балл;
- 11-тапшырмага 1 балл.

Бардыгы: 40 балл.

Тапшырма

Ч. Айтматовдун “Ак кеме” повестинен алынган үзүндү менен Э. Турсуновдун “Ак бугу” аттуу ырын окуп чыккыла. Бул эки чыгарманы салыштыргыла. Эки чыгармада кандай жалпылыктар жана кандай айырмачылыктар бар? Автордук ой-жүгүртүүлөргө өзүңдүн мамилени, оюңду билдирип, аны негиздеп бергиле. Бул чыгармаларды окуп чыккандан кийин сенде кандай сезимдер жаралды? Чыгармаларда кандай көркөм сөз каражаттары колдонулган, аларды колдонуу аркылуу чыгарманын образдык-маанилик мазмуну, идеясы кантип ачылып берилген? Бул кошумча суроолорду берилген чыгармаларга карата пикир жазууда пайдалангыла (30 балл).

Эскертүү: Автордун орфографиясы, пунктуациясы жана стилистикасы сакталды.

...Орозкул оюндагыдай даражалуу чоңдукка жетпес болуп курулган ушул дүйнө түбү менен талкаланып кетсе кетсин! Эгер дүйнө түгөл бузулар болсо, Орозкул өлүүдөн баш тартпас эле.

Өз оюна ууккан Орозкул тик ылдый салды. Лепилдеген Момун чал устунду токтотуп көрсүн деп өчөштү. Кокус токтотпой көрсүнчү! “Карыган макоонун төбөсүн түшүрө коём!” – деди ичинен ызырынып. Башка учурда устун сүйрөгөн атты минтип тик ылдый жетелебес эле. Азыр аны ачуу жетеледи. “Кокуй, кайда? Токто!” – деп Момун кыйкыргыча устун чынжырын толгой оонап кетти да, караганды жапырып тоголонду. Кургай элек оор карагайды токтотуш кыйын болуп калган. Момун далбасалап баканын сайганда колунан ыргыта кагып кетти. Кармана албай ат кулады, кулап баратып Орозкулду көмөлөтө койду да, карагайга сүйрөлүп, көчүгүнөн сүрдүктү. Орозкул жумалактанып, караган түбүн апчый албай колун тыттырып, далбасалап жатып калды. Мына ушул учурда кандайдыр айры мүйүз жаныбарлар бадалдан үрктү. Чың моюндарын кейкейте бир кылчая карап алып, так-так бийик секирген бойдон калың кайыңды аралап кетти.

– Марал! Марал! – Коркунуч менен кубанычка каны дүргүп, дене-бою дүркүрөп. Момун аптыга кыйкырды. Анан кайра көргөн көзүнө ишене албай тып басылды. Тоо арасы жымжырт боло түштү. Чуулдаган таандар көздөн кайым болду. Устун карагай эки-үч жаш кайыңды сындырып барып, кептелип калды. Ат тизгин-чылбырына чалынып, өзү турду. Караганга тытылган Орозкул жандалбастап четке сойлоп баратты. Момун ага жардамга чуркады.

– О, касиетиңен айланайын Мүйүздүү Эне! Сенин касиетиң сактады бизди! Көрдүңбү, балам? Мүйүздүү Бугу-Эненин балдарын көрдүңбү? Умай Энебиз кайра келген тура! Азыр көрдүңбү? – деп алактаган Момун Орозкулду сүйөп-желөп тургузду.

Аман калганына ишене албай, саал сына түшкөнүнө ого бетер жини келип түнөргөн Орозкул кагынып ордуна турду.

– Былжыраба, абышка. Жетишет! Атты чыгар.

Момун бөжөндөп атка чуркады.

– О, кайып болгон олуя эне, тукумун жерибеген касиеттүү Умай эне! – деп кубанганынан буту жерге тийбей аптыга сүйлөп баратты Момун. – Токоюбузга асылдар кайра келиптир. Мүйүздүү Эне бизди такыр жерип кетпептир! Аз айып, көп күнөөбүздү кечирген экен...

– Эмне деп бежиреп атасың? – деп кыжырланды Орозкул. Азыркы бир коркунучту боюнан силкип таштап, ал кайра ызырына баштаган. – Баягы жомогунду дагы баштадыңбы? Өзүң алжысаң, элдин баарын алжыды деп ойлойсуңбу!

– Кудай акы, өз көзүм менен көрдүм. Кадимки асыл маралдар, балам, – деп, Момун Орозкулдун кыжырын туйбады. – Же сен көрбөй калдыңбы? Көргөндөй эле болбодуңбу.

– Көрдүм, көрсө эмне экен. Үчөө үркүп качкандай болду...

– Ырас, үчөө экен. Мен да үчөөнү көргөндөй болдум.

– Көрсөң болуптур, марал көрдүк деп өлүп кетебизби. Баякта адам өлүмдөн араң аман калып отурса, кубанып алганын. Марал келсе ашуу ашып, Казакстан тараптан келгендир да. Аяктагы токойдо маралдар азыр да бар дешкен. Аерде да корук токой бар. Ошондон келишкендир. Келсе жакшы болуптур. Биздин ишибиз эмне? Казактын токоюн биз корубайбыз.

– Биздин токойду байырлап калгысы бардыр, – деди Момун кыялдана. – Байырлап калса ырас болбос беле...

– Болду, жетишет! – деп, Орозкул сөзүн бөлдү. – Кеттик!

Ак бугу

Чычкан мурду өтө албаган токойдон,
Чыга калды он эки айры ак бугу.
Ок аталбай калтылдадык ошондо,
Окшой түшүп – жакшы көргөн ак сулуу.

Алдыбызда элес турду унуткус,
Айтты курбум: “Бол, катыгүн, ат муну!”
“Токто дедим, атпа дедим, бул укмуш,
Тоо койнунда бугу көргөн бактылуу!”

Артка силкип он эки айры мүйүзүн,
Ала качты жалжал көзүн, сүйүүсүн.
Көрбөптүрмүн сулуулукту мен мурун,
Көз алдыман тарых өттү бир үзүм.

Курбум, макул аёо кылба бугуга,
Куралыңды сунат белең сулууга? (Эрнис Турсунов)

